

Füzi László

Bahget Iskander újabb szociofotói

A szociofotó akkor, amikor Bahget Iskander Magyarországra érkezett, azaz a hatvanas évek második felében, s még később is, a fotóművészet meghatározó ága volt, a társadalom állapotáról, a szegénységről és a kiszolgáltatottak, az örök kiszolgáltatottak életéről tudósított. Úgy, ahogy azt az írói szociográfia is tette, annyi nagy előzmény után a hatvanas évek végétől újra, egészen a nyolcvanas évek közepéig. Innét nézve egyáltalán nem tarthatjuk véletlennek a *Forrás* című folyóirat és Bahget Iskander találkozását, Iskander a maga eszközeivel ugyanazt tette, mint amit a *Forrás* tett Hatvani Dániel, Zám Tibor és Buda Ferenc vezetésével. A társadalom átalakulása, a rendszerváltás időszakának lázas mindennapokhoz való kötődése aztán mintha eltüntette volna a társadalomnak az önmaga állapota iránti érdeklődését. Iskanderben azonban élt a vágy, élt annak a vágya, hogy az alullévők, a periférián élők életét megmutassa. Emlékszem, hogy az elmúlt években sokszor, nagyon sokszor indult neki a Kecskemét környéki tanyavilágnak, időnként még Orgoványig is eljutott, az átalakuló tanyavilág képi eszközökkel való megragadására tett kísérletet. Aligha gondolta azonban, hogy azt, amit keres, Pirtón találja majd meg, ebben a hetvenedik születésnapját ünneplő, a valamikori tanyavilágból kinőtt faluban.

Pirtó kettőezer-tizenhétben ünnepelte a hetvenedik születésnapját, ám ez a születésnap a falu születésnapja volt, Pirtó-pusztá tanyavilága ennél jóval korábbi. Magam Lakatos Vincének a *Krónika a kun pusztákról* című könyvéből szereztem tudomást róla, ahogy a Kiskunhalast övező tanyavilág más pontjairól is, s ebből a könyvből tudatosítottam magamban a Halas nagy, Halas hatalmas! szállóigét is. A könyv története tanulságos, a két világháború között Kiskunhalason újságíróskodó Lakatos Vincét, a későbbi filmrendezőt ezerkilencszázharminchétben Boldizsár Iván bírta meg, hogy írjon szociográfiát a Kiskunság tanyavilágáról. Mire a kézirat elkészült, már lezajlott a Néma forradalom és a Viharsarok pere, Kovács Imre és Féja Géza is hat hónapos felfüggesztett büntetést kapott a könyvéért, így a kiadó elállt Lakatos Vince könyvének megjelentetésétől. Ez történt húsz évvel később is, majd újabb húsz évvel később is. Lakatos Vince háromrészes, három időszelethez kötődő szociográfiája végül ezerkilencszáznyolcvannyolcban, a szerző halála után tíz évvel jelent meg az újraindult *Forrás*-könyvek első köteteként, már a rendszerváltás kezdetén. Szerkesztője voltam ennek a könyvnek, az első általam szerkesztett könyv volt ez, így emlékszem minden sorára.

Az első időszlethez tartozó részben Lakatos Vince a szegénységet emelte ki. *„Pirtón elmondja a védőnő, hogy a legszegényebb anyák között naponta hét liter tejet osztanak ki. Tizenegy csecsemő kapja a hét liter tejet! Nem azért, mintha többnek nem kellene adni, de nincs fedezet (...). Tavasszal akciócukrot osztottak. Előbb azonban a városi orvosoknak kellett bemutatni a kicsinyeket. A jelentkezők inkább lemondtak a cukorról, mert hiszen 80 fillér Halasra a vonatköltség, és azon megvehetik a cukrot itt a boltban. Minek veszítsenek el még egy napot is?”* A második időszlethez tartozó részben az akkor már önálló település társadalomtörténetét is felrajzolta. A homokkal viaskodó rongyos regimenthez, Lakatos Vince kifejezését használom, újabb réteg csatlakozott. Budapesti nyugdíjas tisztviselők, tanárok vettek itt maguknak homokot, ha másból nem, akkor a végkielégítésükből, s kezdték meg a maguk küzdelmeit. Volt, aki sikerrel járt, volt, aki nem, jól művelt, jól termő területek is kialakultak, létrejöttek a tanyaközpontok, vasútállomást kaptak, megépült a Pirtón keresztül vezető halas-kiskőrösi kövesút, így Pestre is tudtak szállítani, Pirtó fejlődni kezdett.

A harmincas években Lakatos Vince szociofotókat is készített. Volt, amelyikről tudni lehetett, hol készült, volt, amelyikről nem. Azt mondom, akár valamennyi készülhetett volna Pirtón, húsz-harminc kilométer sugarú körben, de még ennél nagyobb világban is a szegény emberek egymáshoz hasonlóan éltek az életüket.

Azt írtam, Bahget Iskander aligha gondolta, hogy újabb szociofotóinak témáját Pirtón találja meg, feltehetően Lakatos Vince könyvét és a harmincas években készült szociofotóit sem ismerte, talán még a Pirtón keresztül vezető főúton sem állt meg, s így magát a települést is alig ismerte egészen addig, amíg meghívást nem kapott, hogy egy beszélgetés keretében pár képe segítségével mutakozzon be az ottani közönségnek.

A meghívást beszélgetés követte, aztán újabb meghívás, akkor, segítséggel, már a tanyavilágnak vágtak neki, aztán jöttek az újabb utak, az újabb képek, így készült el Iskander újabb nagy sorozata, történetesen a pirtói tanyavilághoz kötődő sorozat. Nem akarok nagy szavakat használni, de azt kell mondanom, hogy a hazai szociofotóban ismét történt valami, öntörvényű, de nem előzmények nélküli sorozat teremtődött meg.

Első pillantásra talán a leginkább figyelemre méltó éppen az, hogy ezek a munkák erősen kapcsolódnak Bahget Iskander korábban készült képeihez. Ennek a legfőbb magyarázata az, hogy Iskandert mindig az ember, a legtöbb esetben a fejlődéstől elzárt, kiszolgáltatott életet élő ember foglalkoztatta, az ilyen körülmények között élő emberek pedig, noha időben és térben esetleg távol éltek vagy éltek a maguk életét, természetes módon hasonlítanak egymásra, vagy inkább azt mondom, az élethelyzeteik hasonlítanak egymásra, s ezek teszik az embereket is rokonná egymással. A szegénység és a kiszolgáltatottság egyetemes, ha úgy tetszik, nemzetek fölötti, ahogyan a kétkezi munka jegyeit magukon viselő kezek is egyformák mindenütt a világon.

Az újabban készült képeknek azonban van egy fontos társadalomtörténeti vonatkozásuk is. Az utóbbi időkben, az elmúlt évtizedekben sokan és sokat beszéltek a globalizáció ártalmairól, s arról, hogy egyre homogénebbé válik a világ, olyannyira sokat, hogy nem vették észre, hogy az a régi világ, amelyik-

nek az eltűntét siratják, még mindig itt van körülöttünk. A földművelő, paraszti társadalmak szétesése évezredes folyamat, magam is azt hittem, hogy az, ami valamikor volt, teljes egészében eltűnt már, annál is inkább így gondoltam ezt, mert magam is falun nőttem fel, s az ottani világból azért kellett kilépnem, mert a valamikori régi már számomra sem tűnt folytathatónak. Iskander képei azonban azt mutatják meg, hogy történetesen egy nemzetközi főútvonal két oldalán, attól akár pár száz méternyire a réginek és eltűntnek gondolt világ meglepő gazdagságban létezik még ma is, éli a maga öntörvényű életét, miközben az érdeklődőnek, lefényképezőnek, az esetleges leírónak a legtermészetesebb nyíltsággal mutatja meg magát, nem kell mást tennünk, csak érdeklődnünk kell iránta.

Az Iskander képein lévő emberek a maguk világában élnek, de érezni rajtuk, ez a tapasztalat a képeken is megmutatkozik, hogy kapcsolatot tartanak valakivel, a világ elrendezőjével, vagy ha úgy jobban tetszik, a teremtőjükkel, így létük az élet egyszeri esetlegességén túl egyetemes is, miként egyetemesek a nagy mágikus realista írók, mondjuk Gabriel García Márquez és Gion Nándor regényeinek hősei, természetességük egyszerivé teszik őket, miközben sorsuk általános vonásokat rakott rájuk.

Leginkább azonban az érződik ezeken a képeken, ezt utolsó megállapításomként mondom, hogy Bahget Iskander szereti és tiszteli azt a világot, amelyiket Pirtón és a pirtói tanyavilágban megismert, s így azokat az embereket is becsüli és tiszteli, akiket ebben a világban megismert. Lakatos Vince képei pontosak és tárgyilagosak, érezzük, hogy a képekkel rá akarta döbbsenteni a világot a szegénység elviselhetetlen voltára, Bahget Iskander képei érzelmileg gazdagok, megérti azokat az embereket, akik a rájuk öröklődött világban éltek és élik az életüket.